

Van jeugd naar volwassenheid in...

Duitsland

De Kinder- und Jugendhilfe in Duitsland omvat voorzieningen in de gehele jeugdketen; van kinderopvang en jeugdwerk tot en met de jeugdhulp en specialistische zorg en procedures rond voogdij of familierecht. De Kinder- und Jugendhilfe is onderdeel van het sociaal recht in Duitsland en is gericht op alle jeugdigen tot 27 jaar. Er wordt een onderscheid gemaakt in levensfasen: voor kinderen tot 14 jaar, jeugdigen tussen de 14 en 18 jaar, adolescenten tussen de 18 en 21 jaar en jongvolwassenen tussen de 18 en 27 jaar. Er geldt een integrale – holistische – benadering op verschillende leefdomeinen. Maatschappelijke participatie en preventie krijgen veel aandacht. Voor alle jongeren vanaf 14 jaar ligt de nadruk op beroepsoriëntatie, waarbij onderwijs, arbeidsmarkt en de Kinder- und Jugendhilfe samenwerken.

Duitse gemeenten zijn volledig verantwoordelijk voor de *Kinder- und Jugendhilfe*. Per provincie (Länder) gelden er echter verschillende bevoegdheden en afbakeningen in de regelgeving rondom sociale bijstand, ziektekosten en zorgverzekeraars, maar ook met betrekking tot onderwijs. Dat heeft impact op de mogelijkheden om lokaal integrale zorg te kunnen bieden voor meerderjarige jongvolwassenen.

WETTELIJKE KADERS

Sociale wetgeving

De sociale wetgeving in Duitsland kent twaalf wetgevingskaders (de Sozial Gesetz Bücher, SGB). Deze kaders hebben betrekking op de sociale verzekeringen zoals pensioenen, ziektekosten en arbeidsongeschiktheidsvoorzieningen, op maatschappelijke ondersteuning van alle burgers en op werk en inkomen. De wetboeken zijn onderling verbonden door een specifiek wetboek over de samenwerking tussen de verschillende voorzieningen, de werkprocessen, de gegevensuitwisseling en de rechtspositie van professionals. De *Kinder- und Jugendhilfe* is het achtste wetboek (SGB VIII), waarin ook ondersteuning bij mentale problemen (depressies en dergelijke) wordt geregeld. Een ander deel van de geestelijke gezondheidszorg voor jongeren valt onder het wetboek

over ziektekosten (V). Voor bepaalde voorzieningen voor jongeren met een beperking is er het gehandicaptenwetboek (IX) en de Duitse Wmo (SGB XI). Voor volledige arbeidsongeschiktheid of zware sociale problematiek is er Sociale Hulp (SGB XII).

“Kinderen en jongeren worden altijd betrokken in het opzetten en vormgeven van de ondersteuning en hulp”

***Kinder- und Jugendhilfe* Gesetz: de wet voor ondersteuning van kinderen en jongeren**

In het Duitse jeugdbeleid ligt de prioriteit bij participatie in relatie tot non-formele educatie in de vrije tijd en toegang tot onderwijs en arbeidsmarkt. Sinds 1990 is boek VIII van het SGB de wettelijke rechtsbasis voor het uitvoeren van alle hulp en ondersteuning voor kinderen

en jongeren tot 18 of 21 jaar. De federale voorzieningenwet voor *Kinder- und Jugendhilfe* maakt onderdeel uit van het lokale sociaal domein. De wet gaat uit van een preventieve aanpak. Als voorzieningenwet heeft de wet een omslag betekend in de aanpak van kinder- en jeugdhulp, dat nu meer vanuit het kinderrechtenperspectief wordt ingezet. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de uitvoering. Het doel is:

- ondersteuning van kinderen en jongeren in hun ontwikkeling
- advisering en ondersteuning van ouders en verzorgers bij het opvoeden van kinderen
- hulp voor jongvolwassenen bij specifieke complexe problemen.

De nadruk ligt op preventie en op ontwikkelingsgerichte ondersteuning en begeleiding in het gewone leven van kinderen en jongeren. Kinderen en jongeren worden altijd betrokken in het opzetten en vormgeven van de ondersteuning en hulp.

Relevante wetgeving voor jeugdhulp en zorg na achttiende jaar

Volgens de Duitse definitie zijn er twee groepen 'jeugdverzorgers':

1. jongeren die stoppen met de (lichte) hulp of ondersteuning in hun eigen omgeving;
2. jongeren die kortere of langere tijd residentiële zorg ontvingen in de *Stationären erzieherischen Hilfen*; residentiële hulpverlening of pleegzorg, waaronder gastgezinnen of groepsopvang. Meeste jongeren verlaten hun pleegzorggezin of residentiële plaats na hun achttiende.

Wettelijk kan de jeugdhulp doorlopen tot 21 jaar. Op speciale indicatie kan jeugdhulp tot 27 jaar worden voortgezet als *Fortführungshilfe* of doorgaande hulp. In de praktijk gebeurt dit alleen in zeer schrijnende situaties. Paragraaf 41 heeft betrekking op de *Jugendhilfe für Volljährige*; hulp voor adolescenten tussen de 18 en 27 jaar. Dit onderdeel heeft geen verplichtend karakter. Het *Jugendamt*, de lokale uitvoeringsinstantie voor de *Kinder- und Jugendhilfe*, beslist over de uitvoering. Die kan daarom per gemeente verschillen. Doel is dat adolescenten de ontwikkeling bereiken die past bij het socialisatieniveau in deze leeftijdsfase. De doelgroep van de wet bestaat uit

jongeren die individuele ondersteuning nodig hebben op weg naar zelfstandigheid (bijvoorbeeld hulp bij persoonlijke ontwikkeling en gezonde levensstijl). Dat is andere hulp dan voor 18-minners, die meer gericht is op hindernissen in opvoeden en opgroeien.

Beoordelingscriteria voor hulp aan adolescenten zijn onder meer:

- de mate van autonomie
- relaties met de sociale omgeving
- het vermogen om te gaan met de eisen van het dagelijks leven
- wat school of beroepsopleiding kunnen bieden

De ambulante hulp moet bijdragen aan toeleiding naar werk of scholing. De regeling kan worden ingezet voor jongeren die na een residentieel verblijf (inclusief pleegzorg) – meestal na hun achttiende – ambulante hulp nodig hebben in hun eigen omgeving. De regeling moet voorkomen dat het effect van eerder geboden hulp teniet wordt gedaan. Het biedt mogelijkheden om samenhangende ondersteuning in de eigen omgeving van jongeren te organiseren. Als dit niet lukt, dan moeten jeugdvoorzieningen aantonen dat er doorgaande hulp nodig is en kan er weer een aanvraag worden gedaan bij het *Jugendamt* of elders (afhankelijk van de leeftijd van de jongere en het type hulpvraag). De hulp kan een flexibele mix zijn van begeleiding bij toegang tot scholing of werk, sociaalpedagogische hulp, verslavingszorg, psychologische hulp en praktische hulp bij huisvesting.

BELEID EN UITVOERING

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor het organiseren van de preventieve ondersteuning tot en met de specialistische zorg voor jongeren. Zij moeten ervoor zorgen dat jongeren voor en na hun achttiende tijdig passende ondersteuning en zorg krijgen. De integrale lokale verantwoordelijkheid impliceert dat er een soepele doorgaande lijn in ondersteuning en hulp voor jeugdigen gerealiseerd kan worden, ook na hun achttiende (mits de provinciale regelgeving dat toelaat). Het *Jugendamt* is enerzijds het centrale punt voor het bieden van die ondersteuning en zorg, en anderzijds het indicatieorgaan voor de specialistische zorg, waarbij het ook verantwoordelijk is voor de budgetten en het contracteren van aanbieders in de *Kinder- und Jugendhilfe*. Aanbieders

“Wettelijk kan de jeugdhulp doorlopen tot 21 jaar. Op speciale indicatie kan jeugdhulp tot 27 jaar worden voortgezet als *Fortführungshilfe* of doorgaande hulp”

hebben een breed ondersteunings- en hulpaanbod; van constructieve vrijetijdsbesteding voor groepen (opbouwwerk, jeugdwerk en dergelijke) tot individuele specialistische zorg voor complexe problematiek; ook in instellingen of bij gast- en pleeggezinnen. Er zijn sterke relaties tussen jeugdvoorzieningen en het lager en middelbaar (beroeps)onderwijs.

Specifiek beleid voor zorgverlaters

In de Duitse hulpverlening wordt gewerkt met zorgplannen. Gemeenten zijn verplicht om samen met het kind en het gezin de afspraken over de hulpverlening vast te leggen (uitgevoerd door het *Jugendamt*). Het zorgplan is ook de basis voor afspraken over het afronden van de zorg.

Bij het beëindigen van jeugdhulp moeten zorgverlaters worden geïnformeerd over terugkeermogelijkheden en over mogelijkheden voor doorgaande (praktische) hulp (via paragraaf 41), waartoe zij zelf een aanvraag moeten indienen. Het *Jugendamt* is bovendien wettelijk verplicht om de behoefte aan doorgaande ondersteuning te identificeren en *zorgplannen* te bieden voor:

1. integratie van jongeren met een verstandelijke beperking
2. jongvolwassenen die doorgaande zorg nodig hebben (paragraaf 41).

Een zorgplan is verplicht als de ondersteuning voor de adolescenten langer duurt dan drie maanden. Het is een kwaliteitsinstrument voor het vaststellen van de zorg en de benodigde hulpmiddelen. De belangrijkste criteria voor toekenning van hulp zijn:

1. volledige participatie van de betrokkenen
2. interactie tussen de diverse professionals die erbij betrokken moeten zijn
3. vorming en continue herziening en actualisering van het zorgplan.

Een (doorgaand) zorgplan moet *altijd* in samenwerking met de jongeren en hun ouders/opvoeders worden gemaakt en uitgevoerd; ook als ouders bijvoorbeeld het ouderlijk gezag is ontnomen en er sprake is van voogdijschap. Bij voorkeur wordt er een hulpverlener uit de eerdere residentiële zorg bij betrokken, mits dit haalbaar is qua

afstand. Daarnaast een eventuele nieuwe sociaalpedagogische werker uit de directe woonomgeving van de betrokken jongere. Als professionele partijen gelden verder niet alleen de jeugdhulpprofessionals, artsen en ggz-deskundigen, maar bijvoorbeeld ook het federaal arbeidsbureau (ArbeitsAgentur) wanneer toegang tot onderwijs of arbeidsmarkt binnen het zorgplan valt.

Besluitvorming over het doorgaande zorgplan ligt bij een 'vakoverleg' in het *Jugendamt*, waar meerdere professionals van verschillende disciplines bij betrokken

moeten zijn. Het *Jugendamt* moet de aanvraag goedkeuren, de uitvoering regelen en de ondersteuning financieren. De kosten voor huisvesting en levensonderhoud zijn een verantwoordelijkheid van het Arbeitsagentur. Over het algemeen wordt er dan nog één jaar hulp geboden voor een vast aantal uren per week (van 5,5 tot 8 uur per week), ongeacht de persoonlijke situatie. Deze standaarden verschillen per *Jugendamt* en per regio. In sommige regio's wordt geen doorgaande hulp geboden.

“Bij het beëindigen van jeugdhulp moeten zorgverlaters worden geïnformeerd over terugkeermogelijkheden en over mogelijkheden voor doorgaande (praktische) hulp, waartoe zij zelf een aanvraag moeten indienen”

UITGELICHT

JUGENDBERUFSAGENTUR: 'KEIN JUGENDLICHE DARF VERLOREN WERDEN'

Eén stedelijk loket voor opleiding, zorg en uitkering voor jongeren zonder startkwalificatie

Alle jongeren in Duitsland moeten een startkwalificatie hebben voor toegang tot de arbeidsmarkt. Om de toegang voor jongeren tot werk te stroomlijnen, heeft de gemeente Berlijn een innovatieve stedelijke aanpak ontwikkeld. De aanpak gaat uit van multidisciplinaire samenwerking in een netwerk, waarin de loketten voor jeugdhulp, beroepsoriëntatie en het verkrijgen van een uitkering samenkomen; het *Jugendberufsagentur*. Het gezamenlijke loket zit letterlijk in het midden van de stad om laagdrempelige toegang aan alle jongeren te bieden. De scholen hebben een belangrijke plaats in deze netwerkbenadering.

De partners achter het loket werken samen. Dat samenwerken is meer dan afstemmen. Het gaat uit van een gedeelde visie-ontwikkeling met gezamenlijk vastgestelde prestatie-indicatoren en verantwoordingsmechanismen. Ook de uitvoering wordt op elkaar afgestemd, evenals de verschillende kerncompetenties van de professionals, zodat de som meer wordt

“90 procent van de jongeren is al bekend bij het Jugendberufsagentur voordat ze er binnenkomen”

dan de afzonderlijke delen. Bouwen aan wederzijds vertrouwen in elkaars kennen en kunnen staat voorop. Daar hoort bij dat partners rekenschap geven over voortgang, werkzaamheid en ontwikkelingspotenties en daar transparantie over bieden; niet alleen onderling, maar ook in de externe communicatie. Transparantie staat centraal; er is een gedeelde corporate communicatiestrategie en dito boodschap naar buiten.

De vraag van de jongere is leidend. Deze wordt op de verschillende leefgebieden opgepakt, waarbij de verschillende relevante aanbieders aanschuiven. Het casemangement wordt gedaan door een professional van het domein waar de focus op ligt en deze stemt af met alle andere professionals. Om per direct de juiste ondersteuning te kunnen bieden, is ervoor gekozen uitgebreide capaciteit en expertise in huis te hebben.

Vindplaatsgericht

Het *Jugendberufsagentur* werkt met een proactieve communicatiestrategie en is zichtbaar op scholen en andere plaatsen waar jongeren zijn. 90 procent van de jongeren is al bekend bij het *Jugendberufsagentur* voordat ze er binnenkomen. Beroepsplanning of loopbaanontwikkeling (Berufsberatung) start in de tweede klas van de middelbare school voor alle jongeren. Dit gaat om vrijwillige deelname. Er is ook al per jongere een contactpersoon op de school. Iedereen die ondersteuning krijgt van het Jobcenter (bijvoorbeeld een uitkering), wordt gemeld aan het *Jugendberufsagentur*. Als jongeren niet naar school of naar werk gaan en er een uitkerings situatie geldt, dan zijn jongeren verplicht om gebruik te maken van de ondersteuning van het Jobcenter. De ondersteuning vanuit de Jugendhilfe (van lichte tot zware hulp) blijft vrijwillig, ook als er een uitkering gegeven wordt.

Alle Netzwerkpartner unter einem Dach – die Leistungen in den regionalen Standorten im Überblick

Empfangsbereich			
Jobcenter	Agentur für Arbeit	Bezirksamt	Schule
Beratung	Berufsorientierung Berufsberatung	Leistungen durch die Jugendämter	Berufsorientierung
Ausbildungsvermittlung	Ausbildungsvermittlung	Angebote der Jugendhilfe / Aufsuchendes Coaching	Beratung zu schulischen Ausbildungsmöglichkeiten
Förderung	Förderung	Erstberatung Leistungen nach §16a SGB II	Anmeldeverfahren für berufliche Schulen

Jugendberufsagentur Berlin

> MEER WETEN?

De beschrijving van het beleid in Duitsland is afkomstig uit de quickscan [‘Kwetsbaar, 18 jaar en dan?’](#) Hierin wordt beschreven hoe andere landen omgaan met kwetsbare jongeren die achttien jaar worden.